

Cílem této práce bylo porovnat a blíže rozebrat přístup národních zákonodárců a rozhodčích institucí k rozhodčímu řízení. V první řadě je potřeba si uvědomit, že institucionální rozhodčí řízení není řízením plně odtrženým od právních řádů jednotlivých států, neboť tato pravidla se vždy musí pohybovat v mezích stanovených národními právními předpisy a nemohou se odchýlit od kogentních ustanovení právních řádů (pokud by k takové situaci došlo, byla by taková ustanovení neplatná). A tak i v případě rozhodčího řízení je potřeba plnit alespoň minimální požadavky práva státu, na jehož území se řízení koná ohledně toho, zda rozhodčí řízení umožňuje, v jakém rozsahu a za jakých podmínek. Žádné rozhodčí řízení neexistuje ve vakuu, ale probíhá v jurisdikci určitého státu a v rámci jeho právního řádu. Podmínkou možnosti svěřit projednání konkrétního sporu do pravomoci rozhodců tak není jen existence odpovídající dohody stran o takovém způsobu řešení sporů, nýbrž i skutečnost, že právní řád takovou delegaci jurisdikční výsosti státu na soukromoprávní subjekt umožňuje. Odtržení od jurisdikce národních soudů má vážné následky, strany ztrácí možnost obrátit se na národní soudy v případě, kdy potřebují jejich asistenci. Jde například o situace, kdy rozhodce potřebuje vynutit předložení důkazů či poskytnutí svědecké výpovědi a obecně také při vydávání předběžných opatření. Proto si státy ponechávají právo stanovit jakési mantinely, v jejichž rámci se musí rozhodčí instituce pohybovat a v neposlední řadě na jejichž základě může tato instituce vzniknout a existovat. Bylo by sice možné, aby existovala rozhodčí instituce, jejíž pravidla rozhodčího řízení by byla absolutně nezávislá na právních řádech států, v takovém případě by však vyvstávala otázka, zda by rozhodčí nález vydaný v takovém rozhodčím řízení byl vykonatelný podle NY úmluvy. Vykonatelnost se totiž mj. opírá o právní rámec poskytovaný státem, což znamená, že vykonatelnost rozhodčího nálezu podle NY úmluvy je založena aktem státu o přistoupení k této úmluvě. Z uvedeného vyplývá, že přestože rozhodčí řízení je soukromé povahy, což může přinést rozsáhlou flexibilitu při vedení řízení, z praktického hlediska jsou však jak rozhodčí řízení samotné, tak i pravomoci rozhodce úzce svázány s národními právními řády.

Dále je třeba mít na paměti, že rozhodci jsou v postavení soudců do té míry, že rozhodují jim předložené spory. Strany, které dobrovolně svěří rozhodování svého sporu soukromým osobám, musí mít jistotu, že ti kdo budou rozhodovat jejich spor, budou mít dostatečné vzdělání a kvalifikaci pro funkci rozhodce a budou rozhodovat spravedlivě a

nestranně. Z tohoto důvodu upravují národní právní řády a v návaznosti na ně i rozhodčí pravidla požadavky na osoby rozhodce. Jde především o to, že přestože rozhodčí řízení je soukromé a smluvní povahy a strany se dobrovolně vzdaly práva obrátit se s řešením svého sporu na soud a místo toho se obrátily na rozhodčí instituci, je potřeba zajistit, aby takové řízení splňovalo alespoň základní požadavky na řádný proces. Neboť jen takové řízení bude mít důvěru stran sporu a jen v takovém případě se strany budou rozhodnutími vydanými v takovém řízení řídit a jen v takovém případě budou rozhodnutí uznána i orgány států. Proto by se zejména strany měly zajímat o to, jakou osobu jmenují rozhodcem. Zejména by se měly zajímat o jeho kvalifikaci a vazby na strany sporu. S ohledem na skutečnost, že strany si ne vždy uvědomují důležitost výběru vhodné osoby na post rozhodce, obsahují národní právní řády a následně pravidla rozhodčích řízení ustanovení stanovící základní požadavky na osobu rozhodce. Jde o požadavky, které musí splňovat každá osoba bez ohledu na to, jaké oblasti se rozhodčí řízení týká. Národní právní řády i rozhodčí pravidla bývají stručná a obsahují jen ty nejzákladnější požadavky. Kromě obecných požadavků zletilosti, způsobilosti k právním úkonům, to mohou být požadavky určitého vzdělání či praxe, jazykových znalostí a obdobně. Tyto požadavky se liší podle toho, kde a podle jakých pravidel rozhodčího řízení se rozhodčí řízení koná. Téměř bezvýjimečně však rozhodci musí splňovat požadavky nestrannosti a nezávislosti. Jde o požadavky zabezpečující, že rozhodčí řízení bude vedeno v souladu s požadavky řádného procesu. Pokud rozhodci tyto požadavky nespĺňují, může dojít k jejich vyloučení z výkonu funkce rozhodce.

Z tohoto důvodu rozhodčí řády obsahují ustanovení umožňující vyloučení rozhodce, pokud se objeví okolnosti zpochybňující nestrannost a nezávislost. Takovéto řízení však velice pravděpodobně naruší rozhodčí řízení. Pokud se podíváme na národní právní řády, institucionální rozhodčí pravidla a Pravidla UNCITRAL, je zřejmé, že snaha o ochranu rozhodčího řízení před možnými narušeními existuje prakticky ve všech. Rozhodčí instituce a národní právní řády si v průběhu let vytvořily ochranné mechanismy proti zdržovacím a jiným taktikám stran. Právě z tohoto důvodu bývá výhodnější zvolit si konkrétní rozhodčí pravidla před rozhodčím řízením ad hoc. Neboť ochranné mechanismy institucionálního rozhodčího řízení nejsou k dispozici stranám, které se rozhodly pro ad hoc rozhodčí řízení. V nejhorším případě strany nebudou mít žádné prostředky ochrany proti podjatému rozhodčímu senátu a budou tak odkázány na národní soudy při řízení o uznání a výkonu rozhodčího nálezu.

Jak tato práce dokazuje, oblast mezinárodní obchodní arbitráže je značně unifikovaná. Nejde jen o Vzorový zákon, který posloužil jako předloha mnoha národním právním úpravám rozhodčího řízení, ale i o NY úmluvu, která se stala jednou z vůbec nejúspěšnějších mezinárodních úmluv na světě. Jednotlivé právní řády vyspělých zemí a rozhodčí pravidla rozhodčích institucí se shodují v tom, že hlavní důraz je kladen na splnění požadavku spravedlivého procesu. Cesty k dosažení mohou být odlišné (viz počet rozhodců, míra autonomie rozhodců atp.) ale cíl je stejný – vysoká úroveň rozhodčího procesu zajišťující spravedlivé zacházení. I v době bipolárního rozdělení světa, kdy byly v právních řádech států „východu a západu“ značné rozdíly, byla úprava rozhodčího řízení světlým bodem, jakousi výjimkou potvrzující pravidlo. I v této době byly totiž úpravy rozhodčího řízení ve státech tehdejšího sovětského bloku na poměrně vysoké úrovni. I díky tomu rozhodčí řízení umožnilo existenci mezinárodního obchodu tj. obchodu mezi východem a západem. A tato funkce mu zůstala dodnes. I dnes se strany v mezinárodním obchodu častěji obracejí na rozhodčí instituce, aby tyto rozhodly jejich spor. A proto také roste důležitost otázky požadavků na osobu rozhodce, neboť tento by měl být garantem dodržování pravidel řádného procesu.